

ภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565

Reflections of the Marginalized in Thai Novels, from 1997 to 2022

ZHILAN XU

นักศึกษาปริญญาเอก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

A doctoral student Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet University

พัชรินทร์ บุรณะกร (Patcharin Buranakorn)

อาจารย์ ดร. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

A lecturer, Faculty of Liberal Arts, Huachiew Chalermprakiet University

E-mail: 980469039@qq.com

Received : July 21, 2023 Revised : September 28, 2023 Accepted: December 20, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565 จำนวน 6 เรื่อง ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพตามกรอบแนวคิดภาพสะท้อนและแนวคิดเกี่ยวกับคนชายขอบ วิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการตีความโดยพิจารณาจากความหมายของคำประพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า นวนิยายทั้ง 6 เรื่อง นำเสนอภาพสะท้อนด้านสถานภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ คุณธรรม และสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ ทำให้เห็น สถานภาพของคนชายขอบในบริบทที่หลากหลาย เป็นนักโทษ ขาวนา เด็กบ้านแตก ชาวเวียดนามอพยพ ชาวดง ลูกเรือประมง และพ่อครัว ด้านชีวิตความเป็นอยู่ พบว่า คนชายขอบส่วนใหญ่ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง มีปัญหาเรื่อง อาหารการกิน ทำงานที่ไร้ฝีมือทักษะ ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการศึกษา ด้านคุณธรรมจริยธรรม สะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง มีความรับผิดชอบ ด้านสิทธิมนุษยชน สะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบถูกละเมิด สิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิทางการศึกษา และสิทธิการเดินทาง และถูกล่วงละเมิดทางเพศ ยังสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบเรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิเรื่องอาหารและสุขภาพ และสิทธิในการมีงานทำ และสังคมมีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ คุ้มครองสิทธิเรื่องอาหาร สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค งานวิจัยนี้สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาคนชายขอบ เพื่อให้สังคมไทยเกิดความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

คำสำคัญ: ภาพสะท้อน คนชายขอบ นวนิยายไทย

Abstract

This study examines the portrayal of marginalized individuals in six Thai novels published between 1997 and 2022. Utilizing qualitative research methodologies, reflection study concepts, and marginalized studies, the research delves into the textual representations and their underlying

meanings. The novels depict four primary dimensions of marginalized life: status, living conditions, moral and ethical values, and human rights. In terms of status, the narratives introduce characters such as a convict, a peasant, a child from a broken home, a Vietnamese refugee, a woodsman, a member of a fishing crew, and a cook. Regarding living conditions, many of these marginalized characters lack permanent homes, face food shortages, engage in low-skilled jobs, and have limited access to education. From a moral and ethical standpoint, they are depicted as hardworking, resilient, and responsible. Their human rights are often compromised, particularly in areas like economic rights, physical safety, educational opportunities, transportation rights, and gender equality. The novels further shed light on the marginalized individuals' responses, emphasizing their demands for economic rights, access to food and healthcare, and employment opportunities. At the same time, the broader society is portrayed as offering protection in terms of human rights, food security, freedom, and equality. The findings from this study are anticipated as serving as a framework for the support and elevation of marginalized communities, promoting balance, resilience, and sustainable development in Thai society.

Keywords: Reflection, Marginalized, Thai novel

บทนำ

นวนิยายเป็นบันเทิงคดีแบบใหม่ที่มีวิวัฒนาการมาจากการเล่านิทานหรือนิยาย แต่งเป็นร้อยแก้วเล่าถึงพฤติกรรมตามธรรมชาติของมนุษย์ แม้จะเป็นเรื่องสมมุติแต่พยายามทำให้สมจริงด้วยการเสนอพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นจริงได้ในชีวิตมนุษย์ (दनया वंशरुनชะชัย, 2542 น. 112) จึงกล่าวได้ว่า นวนิยายมีเนื้อหาใกล้เคียงกับความเป็นจริง มีความสัมพันธ์กับสังคมมนุษย์อย่างแนบแน่น ดังที่ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2541, น. 197) กล่าวว่า วรรณกรรมประเภทนวนิยายสะท้อนภาพของสังคม คือเรื่องราวของกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันภายใต้ระบบวัฒนธรรมเดียวกัน และสิ่งที่ผู้อ่านได้มองเห็นในนวนิยายเป็นสภาพย่อยสังคมที่นักเขียนอยู่ร่วมจริง การนำเสนอเรื่องราวในนวนิยายมีมากมายหลากหลายเรื่องโดยมีนวนิยายไทยกลุ่มหนึ่งได้นำเสนอเรื่องราวของกลุ่มคนชายขอบไว้อย่างน่าสนใจ กลุ่มคนชายขอบคือกลุ่มคนที่อยู่ห่างไกลจากสังคม มักหมายถึงผู้ที่ไม่ได้รับการดูแล ไม่ได้รับการบริการหรือความคุ้มครองจากรัฐอย่างที่คนอื่น ๆ ได้รับ คำว่า “คนชายขอบ” พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2524, น. 166) ให้ความหมายไว้ว่า การอยู่วงนอก การไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงในการคิดหรือตัดสินใจ กลุ่มที่ยังไม่ถูกกลืนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มใหญ่อย่างสมบูรณ์ กลุ่มที่ละทิ้งวัฒนธรรมเดิมของตนไปบางส่วน และยังไม่ได้เป็นที่ยอมรับอย่างสมบูรณ์ในวัฒนธรรมใหม่ที่กลายมาเป็นวิถีชีวิตของตน และสุริชัย หวันแก้ว (2558, น. 18-19) ได้จำแนกประเภทของคนชายขอบไว้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) คนชายขอบในทางภูมิศาสตร์ เป็นกลุ่มคนที่ต้องเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาเดิมด้วยเหตุผลทางธรรมชาติ เศรษฐกิจและการเมือง เพราะฉะนั้นการตั้งถิ่นฐานใหม่หรือวิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้จึงต้องเผชิญกับการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในพื้นที่ใหม่ ทั้งยัง

ถูกกีดกัน ถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนกลุ่มใหญ่ซึ่งอาศัยอยู่ในดินแดนหรือ เขตภูมิศาสตร์นั้นมาก่อน นอกจากนี้ คนชายขอบทางภูมิศาสตร์ยังหมายรวมถึง คนที่อยู่ชายขอบพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งโดยไม่ได้เคลื่อนย้ายจากถิ่นฐานเดิม

2) คนชายขอบในทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมใหญ่ วัฒนธรรมประจำกลุ่มจึงเป็นวัฒนธรรมย่อยที่ไม่ได้รับการยอมรับหรือได้รับเลือกปฏิบัติ จากผู้คนส่วนใหญ่ การเรียนรู้การปรับตัวและการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอดหรือมีชีวิตอยู่ภายใต้สภาพการณ์ดังกล่าวจึงเป็นสาระสำคัญของวิถีชีวิตประชากรที่อาศัยอยู่ในวัฒนธรรมชายขอบ

3) คนชายขอบในทางเศรษฐศาสตร์ หมายรวมถึงผู้ด้อยอำนาจ เป็นภาวะที่คนไม่มีอำนาจตกเป็นเบี้ยล่างของคนกลุ่มใหญ่ที่มีอำนาจและโอกาสทางสังคมที่สูงกว่า ทำให้คนกลุ่มดังกล่าวกลายเป็นกลุ่มคนชายขอบ เช่น คนยากจน คนยากไร้ เป็นต้น คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ไม่ได้มีบทบาทหรือตำแหน่งที่ชัดเจนในสังคม จึงทำให้ถูกสังคมกีดกันอยู่ซ้ำแล้วซ้ำเล่า

คนชายขอบถูกสร้างไว้ในนวนิยาย สะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ ปัญหา และวัฒนธรรมของคนชายขอบ ภาพสะท้อนคนชายขอบดังกล่าวในนวนิยายแฝงไว้ด้วยทัศนคติ และความคิดเห็นของผู้เขียนซึ่งเป็นมนุษย์ด้วยกันกับคนชายขอบ ได้ใช้งานประพันธ์ของตนถ่ายทอดความใส่ใจเกี่ยวกับคนชายขอบออกมา ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพคนชายขอบในด้านต่าง ๆ จากนวนิยายในมุมมองเชิงจินตนาการ โดยเนื้อเรื่องในนวนิยายนั้นมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์การใช้ชีวิตในสังคมของผู้เขียน ภาพคนชายขอบในนวนิยายจึงสัมพันธ์กับความจริงในสังคมอย่างแนบแน่น โดยมีตัวละคร สถานที่ การสนทนา เป็นการเลียนแบบชีวิตจริง ซึ่งแตกต่างกันกับภาพคนชายขอบที่เรามองเห็นในสื่ออื่น ๆ เช่น สารคดี ข่าวรัฐบาล นวนิยายจะทำให้ผู้อ่านสัมผัสกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่มคนชายขอบอย่างไม่มีข้อจำกัด เกิดความรู้สึก อารมณ์ที่เป็นไปตามเนื้อเรื่อง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจภาพชีวิตคนชายขอบอย่างลึกและละเอียด

นวนิยายที่นำเสนอเฉพาะเรื่องราวของคนชายขอบมีจำนวนไม่น้อย ทำให้เห็นว่าวรรณกรรมไทยให้ความสำคัญกับชีวิตบุคคลที่สะท้อนความไม่เป็นธรรม การเรียกร้องสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ ในปี พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองเรื่องสิทธิมนุษยชนไว้ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้ มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม (สำนักส่งเสริมและประสานงานเครือข่าย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. 2545, หมวด 3 น. 1-3) ทำให้เห็นว่าคนชายขอบมีโอกาสเรียกร้องสิทธิความเท่าเทียมของตนเองให้สามารถมีจุดยืนในสังคมได้อย่างเท่าเทียมมากขึ้น นวนิยายที่เกี่ยวกับคนชายขอบหลังปี พ.ศ. 2540 จึงอาจมีลักษณะที่แตกต่างกับนวนิยายก่อนปี พ.ศ. 2540 เนื่องจากมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกคนซึ่งรวมถึงคนชายขอบด้วย ดังนั้น เรื่องราวของคนชายขอบอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ทางสังคมในแต่ละยุคสมัย

การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบในนวนิยายไทยมีผู้ศึกษาวิจัยไว้หลายเรื่อง โดยสามารถจำแนกเป็น 2

กลุ่ม คือ งานวิจัยที่ศึกษาคนชายขอบในนวนิยายไทยที่ตีพิมพ์ก่อนปี พ.ศ. 2540 เช่น เจษฎากร แซ่ลิ้ม (2562) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเป็นชายขอบของบุญรอดในนวนิยายเรื่อง “ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด” ของโบทัน และ ชุน ชูเหลย (2566) ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาพแทนคนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง หลังเที่ยงคืน ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร ผลการวิจัย โดยสรุปพบว่า คนชายขอบในนวนิยายที่ตีพิมพ์ก่อนปี พ.ศ. 2540 เป็นกลุ่มคนยากจน ถูกเหยียดหยามและไม่มีสิทธิในการต่อรอง สาเหตุของการเป็นชายขอบนั้นเกิดจากความแตกต่างจากสังคมและวัฒนธรรม และเกิดจากต้องการผลประโยชน์จากอีกฝ่ายหนึ่งโดยไม่คำนึงถึงเรื่องมนุษยธรรม สิทธิมนุษยธรรม หรือความเท่าเทียมกัน และงานวิจัยที่ศึกษาคนชายขอบในนวนิยายที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นไป เช่น ละอองดาว จิตต์พิริยะการ (2562) ศึกษาวิจัยเรื่อง หญิงม่าย : ภาพแทนนางเอกชายขอบในนวนิยายไทยร่วมสมัย ภัทรชวีญ ทองเถาว์ (2554) ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน และชัยเนตร ชนคคุณ (2555) ศึกษาวิจัยเรื่อง ตัวละครชายขอบในวรรณกรรมซีไรต์ ผลการวิจัยโดยสรุปพบว่า คนชายขอบในนวนิยายที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นไป มีสถานภาพที่หลากหลาย เป็นกลุ่มคนพิการ โสเภณี หญิงหม้าย ชาวเขา ฯลฯ สาเหตุของการเป็นชายขอบนั้นเกิดจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความแตกต่างจากสังคมและวัฒนธรรม และทัศนคติของสังคมกระแสหลัก

จากผลการวิจัยที่เกี่ยวกับคนชายขอบในนวนิยายไทยดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า คนชายขอบในนวนิยายที่ตีพิมพ์หลังปี พ.ศ. 2540 มีความแตกต่างทั้งสถานภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ ปัญหา เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาคนชายขอบในนวนิยายที่ตีพิมพ์หลังปี พ.ศ. 2540 จะทำให้เห็นภาพคนชายขอบในอีกลักษณะหนึ่ง ปัจจุบันแม้จะมีการศึกษาภาพสะท้อนกลุ่มคนชายขอบในวรรณกรรมมาหลายเรื่อง แต่ยังไม่มีการศึกษาภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565 ผู้วิจัยในฐานะชาวต่างชาติที่ศึกษาสาขาวิชาการสื่อสารภาษาไทยเป็นภาษาที่สองจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อน คนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565 ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจสภาพสังคม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนชายขอบ รวมทั้งได้ตระหนักถึงความแตกต่างหลากหลายของผู้คนในสังคม ทำให้เข้าใจและเห็นอกเห็นใจ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ในระดับชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565

วิธีดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรม (Textual Analysis) โดยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบและภาพสะท้อนในวรรณกรรม เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย

2. สืบค้นนวนิยายไทยจากร้านหนังสือออนไลน์ซีเอ็ดบุ๊คเซ็นเตอร์ (www.se-ed.com) ของบริษัท ซีเอ็ดบุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นร้านหนังสือรายใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มีเครือข่ายร้านหนังสือทั่วประเทศมากที่สุด ด้วยฐานะผู้นำตลาดรายใหญ่ที่สุด จึงได้รับการยอมรับจากผู้อ่านหนังสือทั่วไป (ทีมีซีเอ็ด, 2562) ผู้วิจัยคัดเลือก

นวนิยายที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับคนชายขอบที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2540-2565 โดยมีตัวละครสำคัญเป็นคนชายขอบ เนื้อเรื่องแสดงให้เห็นภาพคนชายขอบที่มีลักษณะเป็นกลุ่มคนที่อยู่ห่างไกลจากสังคม ถูกเหยียดหยาม เป็นกลุ่มคนที่ด้อยโอกาส ไม่ได้รับการดูแล หรือความคุ้มครองจากรัฐอย่างที่คนอื่น ๆ ได้รับ มีวัฒนธรรมของตนเองที่อาจจะแตกต่างจากวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ ตามเกณฑ์ดังกล่าว ได้คัดเลือกออกมาทั้งหมด 11 เรื่อง ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะเลือก 6 เรื่อง เพื่อเป็นตัวแทนที่นำเสนอคนชายขอบ นวนิยาย 6 เรื่องนี้ แสดงลักษณะความเป็นคนชายขอบในบริบทที่หลากหลายในสังคมไทยและมีสถานภาพความเป็นคนชายขอบที่แตกต่างกัน เนื้อเรื่องมีลักษณะคล้ายความจริงของสังคมไทยมากที่สุด ได้แก่ *คนข้ามฝัน* ของประชาคม ลุณาชัย (2543) *ช่วงสำราญ* ของเดือนวาด พิมวนา (2546) *เพื่อนรักริมโขง* ของเข็มชาติ เทพไชย (2547) *เด็กชายชาวดง* ของมาลา คำจันทร์ (2563) *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาดแสง* ของเสาวรี เอี่ยมล่อ (2564) และ *เสียงเพรียกจากเทือกเขาปิไลกตอง* ของเสาวรี เอี่ยมล่อ (2564)

3. ศึกษาและรวบรวมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบในนวนิยาย 6 เรื่องดังกล่าว
4. วิเคราะห์ภาพสะท้อนกลุ่มคนชายขอบในนวนิยายไทยตามกรอบแนวคิดภาพสะท้อนคนชายขอบ โดยพิจารณาจากความหมายของคำประพันธ์
5. นำเสนอผลการศึกษาวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

การศึกษาภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565 ผู้วิจัยได้ศึกษานวนิยายที่เกี่ยวกับคนชายขอบทั้งหมด 6 เรื่อง ได้แก่ *คนข้ามฝัน* *ช่วงสำราญ* *เพื่อนรักริมโขง* *เด็กชายชาวดง* *ไม่มี ฤดูใดอาทิตย์ไม่สาดแสง* และ *เสียงเพรียกจากเทือกเขาปิไลกตอง* จากการศึกษานวนิยายเรื่องดังกล่าว พบภาพสะท้อนคนชายขอบใน 4 ด้าน ได้แก่ สถานภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ คุณธรรมจริยธรรม และ สิทธิมนุษยชน มีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. สถานภาพของคนชายขอบ

สถานภาพเป็นสิ่งเฉพาะบุคคล ทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น และสถานภาพของแต่ละบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับตำแหน่งนั้น ๆ (เป็นหล้า ศิลปบุตร, 2551 น. 14) จากการศึกษานวนิยายดังกล่าว ทำให้เห็น คนชายขอบในบริบทที่หลากหลายและมีสถานภาพที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ สถานภาพของคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม สถานภาพของคนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ และสถานภาพของคนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้

1.1 สถานภาพของคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม

คนชายขอบในบริบทสังคม เป็นบุคคลที่มีวิถีชีวิต อุดมการณ์ แบบแผนพฤติกรรมที่แตกต่างหรือยังไม่เป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในสังคม (ภัทรขวัญ ทองเถาว์, 2554 น. 26) จากการวิเคราะห์สถานภาพของคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นสถานภาพของคนชายขอบที่เป็นนักโทษ ชาวนาและเด็กบ้านแตก ดังต่อไปนี้

1.1.1 นักโทษ

นักโทษเป็นบุคคลที่ถูกจำกัดเสรีภาพโดยการจำคุก ทำให้ขาดการติดต่อกับโลกภายนอก และจะกลับคืนสู่สังคมและอยู่ร่วมกับสังคมภายหลังจากที่พ้นโทษก็เป็นเรื่องยาก เนื่องจากคนในสังคม ส่วนใหญ่มองผู้ที่เคยเป็นนักโทษว่าเป็นคนไม่ดี ดังนั้นนักโทษจึงถือเป็นคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาดส่อง* นำเสนอชีวิตความเป็นอยู่ของนักโทษในเรือนจำ มีตัวละครเอกชื่อแรม นาดี ถูกจับเข้าเรือนจำด้วยคดีจำหน่ายยาเสพติด ทำให้เขาใช้ชีวิตเหมือนตกอยู่ในขุมนรก ดังตัวอย่าง

สำหรับแรม คุณคือสถานที่ที่ก่อสร้างมาได้อย่างอัศจรรย์ที่สุด เสมือนว่าได้เลียนแบบมาจากนรกขุมต่างๆ แต่เปลวไฟร้อนลวกเปลี่ยนมาเป็นไอแดดที่ระอุอยู่ในเนื้อกำแพง และมันจะปล่อยความร้อนออกมาตอนกลางคืนให้ร่างกายได้ซึมซับจนเหงื่อชุ่มโชก กลิ่นสาบของนักโทษที่นอนที่เพียงเหยียดร่างซุกได้ ไม่มีชอกหลิบที่เป็นพื้นที่ส่วนตัว

(เสาวรี เอี่ยมลออ, 2564 น. 46)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า นักโทษมีสถานะเป็นคนชายขอบในบริบทสังคม ใช้ชีวิตอยู่ในสถานที่ยึด ไม่มีอิสระ สภาพที่อยู่อาศัยสกปรก แออัด ไม่มีพื้นที่ที่เป็นของตัวเอง ชีวิตของนักโทษ ไม่มีคุณภาพ และไม่สามารถใช้ชีวิตตามแบบแผนของตนเองได้ ทุกอย่างต้องเป็นไปตามกฎระเบียบข้อบังคับของเรือนจำ สำหรับนักโทษการใช้ชีวิตในเรือนจำ ทำให้เกิดความทุกข์เศร้าเสียใจ ดังที่ตัวละครเอกได้กล่าวว่า เรือนจำเสมือนว่าได้เลียนแบบมาจากนรกขุมต่าง ๆ อาศัยอยู่อย่างแออัด ทำให้เห็นว่า ชีวิตของนักโทษค่อนข้างห่างไกลจากศูนย์กลางของสังคม ไม่มีสิทธิได้เข้าถึงสังคมใหญ่ จึงตกเป็น “คนชายขอบ”

1.1.3 ขาวนา

ขาวนาที่เผชิญปัญหาที่ดินทำกิน ถูกกดขี่จากเหล่าข้าราชการหรือชนชั้นปกครอง เป็นกลุ่มคนที่อ่อนแอของสังคม ขาวนาเรื่องนี้จึงถือเป็นคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรม นวนิยาย เรื่อง *เสียงเพรียกจากเทือกเขาบิล็อกตอง* ได้กล่าวว่า ขาวนาถูกผู้เป็นข้าราชการกดขี่ข่มเหงให้ขายที่ดิน ดังตัวอย่าง

“ที่ดินแถวนี้เป็นของฉันหมดแล้ว เหลือเพียงสิบแปดไร่เท่านั้น จะเอาอย่างไรก็ว่ามา”

นายกเทศมนตรีชี้ร่วมไปยังที่ดินของเดนอีก 7 ไร่ ด้วยอาการหัวเสียอย่างที่สุด

“ผมไม่ขายหรอกครับ ท่านนายกกลับไปเถิด” ประณตพูด

“เป็นครูอยู่ดี ๆ ใจอยากมาเป็นขาวนา” นายกเทศมนตรีพูดก้านวินัย เสริมขึ้นว่า...“ฉันจะมาเอาค่าตอบแทนในวันพรุ่งนี้” นายกเทศมนตรีพูดตัดบท

“อย่าเข้ามาในที่ดินของเราอีก” ประณตพูด ลูกน้องนายกเทศมนตรีหีบปืนจากเอวขึ้นมา นายกเทศมนตรียิ้ม

(เสาวรี เอี่ยมลออ, 2564 น. 151-152)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ขาวนาเป็นคนที่มิมีสถานะทางสังคมต่ำ มักถูกผู้ที่มีอำนาจ มีสถานะทางสังคมสูงกดขี่ และไม่มีทางต่อสู้ ทำให้ขาวนาตกเป็น “คนชายขอบ” ตกอยู่ในภาวะที่อันตราย ไม่สามารถปกป้องตนเองได้ เห็นได้จากบทสนทนาระหว่างประณตกับนายกเทศมนตรี แม้ประณตพยายามยืนยันว่าตนเองไม่ขายที่ดินแต่

นายกเทศมนตรีก็ยังไม่ปล่อย และใช้อาวุธปืนข่มขู่ ทำให้เห็นว่า ชาวนาผู้ที่ถูกกดขี่มักเป็นผู้ที่ไม่มีทางต่อสู้ เป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้รับความคุ้มครองจากรัฐบาล จึงถือเป็นกลุ่มคนชายขอบในสังคม

1.1.4 เด็กบ้านแตก

เด็กบ้านแตก เป็นเด็กที่พ่อแม่แยกทางกัน มีปัญหาครอบครัว ถ้าไม่ได้รับการดูแลจากทั้งฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ เด็กบ้านแตกจะประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย เด็กกลุ่มนี้จึงถือเป็นเด็กชายขอบ นวนิยาย เรื่อง *ช่างสำรวจ* นำเสนอวิถีชีวิตของเด็กบ้านแตก ได้กล่าวว่า ตัวละครเอก กำพลไม่มีบ้านของตนเองหลังจากพ่อแม่เลิกกัน ต้องพึ่งพาอาศัยเพื่อนบ้าน กินนอนไม่เป็นที่เป็นทาง ดังตัวอย่าง

กำพล ช่างสำรวจ ตัวดำและนัยน์ตาโตโคกสลด ตุหรััดตุหรั่กินนอนไม่เป็นที่เป็นทาง ครอบครัวยุของเขาเคยเช่าห้องแถวอยู่กันพร้อมหน้าพ่อแม่ลูก หลายเดือนที่แล้วแม่มีชู้ ต่อมาแม่หนีไป และพ่อบอกคืนห้องเช่าเพราะไม่มีเงินจ่าย...พ่อฝากฝังเขาไว้กับเพื่อนบ้านคนนั้นข้างคนนี้ข้าง สภาพคล้ายเด็กจรจัดเข้าทุกที

(เดือนวาด พิมวนา, 2546 น. 35)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตของเด็กบ้านแตกน่าสงสาร ไม่ได้รับการดูแล สนใจจากพ่อแม่ อย่างที่เด็กคนอื่นได้ อาจทำให้ชีวิตของเด็กตกอยู่ในภาวะความทุกข์ ต้องประสบปัญหาต่าง ๆ ดังเช่นชีวิตของตัวละครเอกกำพล หลีกจากพ่อแม่เลิกกัน ทั้งพ่อและแม่ไม่มีใครดูแลเขา เขาต้องพึ่งพาอาศัยเพื่อนบ้าน ทั้งที่นอนและอาหารสภาพคล้ายเด็กเร่ร่อน ทำให้เห็นว่าชีวิตของเด็กบ้านแตกขาดความอบอุ่นจากครอบครัว ไม่มีใครเอาใจใส่ และดูแลชีวิตความเป็นอยู่ ตกเป็น “คนชายขอบ” ในสังคม

1.2 สถานภาพของคนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์

คนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ เป็นกลุ่มคนที่ต้องเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาเดิมด้วยเหตุผลทางธรรมชาติ เศรษฐกิจและการเมือง เพราะฉะนั้นการตั้งถิ่นฐานใหม่ของคนกลุ่มนี้จึงต้องเผชิญกับการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในพื้นที่ใหม่ ทั้งยังถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนกลุ่มใหญ่ซึ่งอาศัยอยู่ในดินแดนนั้นมาก่อน และเป็นกลุ่มคนมีชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากคนส่วนใหญ่ในสังคม (ภัทรขวัญ ทองเถาว์, 2554 น. 26) จากการวิเคราะห์สถานภาพของคนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ สะท้อนให้เห็นสถานภาพของคนชายขอบที่เป็นชาวเวียดนามอพยพ และชาวดง ดังต่อไปนี้

1.2.1 ชาวเวียดนามอพยพ

ชาวเวียดนามอพยพเป็นกลุ่มชนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ไม่ได้รับการยอมรับจากคนในท้องถิ่น จึงตกเป็นคนชายขอบ นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักมิใช่* ได้กล่าวถึงสถานภาพของแกวซึ่งเป็นชาวเวียดนามที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทย ถูกคนไทยท้องถิ่นดูถูกเหยียดหยาม มีชีวิตที่ยากลำบาก คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ยอมใกล้ชิดกับชาวแกว ดังตัวอย่าง

“ถึงพวกมึงจะยอมเป็นเพื่อนกูยงใจ คนอื่นเขาก็ไม่ยอมเป็นเพื่อนกูเหมือนพวกมึงสองคนอยู่ดี เพราะวากูเป็นแกว แอมเป็นแกวทุกซอกต่างหาก” เตียนเจียมตัวว่าตนเป็นลูกคนญวนฐานะยากจน...

“ก็เป็นแบบงูเงี้ยว...”เตียนตอบ “มีชุดนักเรียนชุดเดียว ไม่มีข้าวกลางวันกิน ต้องตื่นตีสามมาเผาข้าวหลาม ไม่มีจักรยานขี่ ต้องเดินมาโรงเรียน บางทีโชคดีก็ได้ซ้อนเพื่อน ๆ มามั่ง กระทั่งแม่ก็ยังไม่ค่อยอยากให้เราเรียน เพราะแม่บอกว่าถึงจะเรียนจบก็ไม่มีประโยชน์ สอบเรียนต่อที่ไหนก็ไม่ได้เพราะหลวงไม่ยอมให้พวกแกวไปจากหนองคาย”

(เขมชาติ เทพไชย, 2547 น. 47)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวเวียดนามอพยพมีสถานะเป็นคนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ อพยพมาอยู่ในพื้นที่ใหม่ ไม่ได้ได้รับความเท่าเทียมเหมือนคนในท้องถิ่น ถูกคนในชุมชนดูถูกเหยียดหยาม ทำให้การใช้ชีวิตในพื้นที่ใหม่นั้นต้องประสบอุปสรรคต่าง ๆ นอกจากนี้ การใช้ชีวิตก็ยากลำบาก เป็นกลุ่มคนที่ยากจน เห็นได้จากชีวิตของเด็กเตียนซึ่งเป็นลูกของชาวญวน ไม่มี ข้าวกลางวันกิน ต้องช่วยงานครอบครัวอย่างหนัก ทำให้เห็นว่าชาวเวียดนามที่อพยพมาอยู่ในสังคมไทยในอดีตทั้งไม่ได้รับความยอมรับจากคนในท้องถิ่น และมีปัญหาในการดำรงชีวิต จึงตกเป็นคนชายขอบที่น่าสงสาร

1.2.2 ชาวดง

ชาวดงที่อาศัยอยู่ในป่าลึกดงดิบ ไม่ค่อยมีโอกาสเข้าถึงโลกภายนอก ชีวิตอยู่ห่างไกลความเจริญ ทำให้คนในสังคมส่วนใหญ่ไม่รู้จักชาวดง จึงถือเป็นกลุ่มคนชายขอบ นวนิยาย เรื่อง *เด็กชายชาวดง* นำเสนอการใช้ชีวิตของชาวดงที่อยู่ห่างไกลจากเมือง เด็กชาวดงไม่รู้จักเมืองคืออะไร ดังตัวอย่าง

ดอยซ้อนดอย ในสำนักของคนรุ่นที่เกิดยังบ้านใหม่เวียงแม่ เราเป็นชาวป่าชาวดง ไม่ใช่ชาวบ้านชาวเมือง เมืองคืออะไรพวกเราเหล่าเด็กชายชาวดงไม่รู้จัก แม้แต่คำว่าอำเภอก็ยังไม่เคยได้ยิน ด้วยซ้ำ รักรู้อยู่เบาบางว่าคนรุ่นปู่ตายาย หนีตายมาจากบ้านเวียงแม่ดั้งเดิม

(มาลา คำจันทร์, 2563 น. 43)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวดงอาศัยอยู่ในป่าดงพงไพร ห่างไกลจากศูนย์กลางของสังคม ชาวดงคนรุ่นก่อนมีการอพยพ พยายามหาถิ่นที่อยู่อาศัย สุดท้ายได้ลงหลักปักฐานในพื้นที่ป่าดงลึก ใช้ชีวิตอยู่ในป่าดงลึกนาน ลูกหลานชาวดงไม่ค่อยได้มีโอกาสออกไปข้างนอก เด็กชาวดงไม่รู้จักเมืองคืออะไร ทำให้เห็นว่าชาวดงใช้ชีวิตอยู่ห่างไกลจากความเจริญของตัวเมือง จึงตกเป็นคนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์

1.3 สถานภาพของคนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ

คนชายขอบในทางเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ คนยากจนทั้งในเมืองและชนบท ผู้ใช้แรงงาน คนกลุ่มนี้เป็นแรงงานระดับล่างสุดในระบบการผลิต ใช้แรงกายดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด (ภัทรขวัญ ทองเถาว์, 2554 น. 26) จากการวิเคราะห์สถานภาพของคนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ สะท้อนให้เห็นสถานภาพของคนชายขอบที่เป็นลูกเรือประมง และพ่อครัว ดังต่อไปนี้

1.3.1 ลูกเรือประมง

ลูกเรือประมงเป็นกลุ่มผู้ใช้แรงงาน ทำงานหนัก แต่ได้ค่าจ้างน้อย ใช้ชีวิตอยู่บนเรือยากลำบาก เป็นคนชายขอบที่ยากจน นวนิยาย เรื่อง *คนข้ามฝัน* ได้กล่าวถึงเรื่องการคิดเงินเดือนให้ลูกเรือประมงชีพ เขาทำงานมาเกือบปี ออกเรือหลายเที่ยว ได้เงินเดือนแค่เที่ยวเดียว ดังตัวอย่าง

“อยู่เกือบปีทำงานได้สักก็มาน้อย” เจ้าแก้วก็ว่า “เอาแต่ก่อเรื่อง ทำให้คนอื่นบาดเจ็บ
ทำงานไม่ได้ ทำตัวแบบนี้ไม่คิดเงินให้หรอก”
“ต้องคิดให้เขาตามสมควร” เจียงแยง
“ทำเต็มที่เที่ยวเดียวใช้ใหม่” ยายเฉ่งสรุป “เงินดีเงินเดือนให้เที่ยวเดียว จะให้เหมือนคนอื่น ๆ
ไม่ได้หรอก”

(ประชาคม ลุนาชัย, 2543 น. 107)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ลูกเรือประมงทำงานหนักมาก แต่ได้เงินน้อยมาก เงินที่ได้ไม่คุ้มกับ
การทุ่มเทของตนเอง ถูกเจ้านายบีบคั้น เป็นกลุ่มคนที่ต่ำต้อย ไม่มีทางต่อสู้กับเจ้านาย ต้องพึ่งพางานของเจ้านายเลี้ยง
ตนเอง เห็นได้จากการคิดเงินเดือนให้ชีพชีพทำงานหนัก ได้รับการยอมรับจากใต้ถ้ำ แต่เจ้านายหาว่าเขาก่อเรื่องใน
ช่วงแรก ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เป็นความผิดของเขา จึงคิดเงินเดือนให้ชีพชีพแค่เที่ยวเรือเดียว ทำให้เห็นว่า ลูกเรือประมงอยู่ใน
ฐานะที่ต่ำต้อย ถูกคนที่ฐานะทางการเงินสูงรังเกียจ บีบคั้น จึงตกเป็นคนชายขอบ

1.3.2 พ่อครัว

พ่อครัวที่ทำงานอยู่บนเรือ เป็นกลุ่มคนยากจน ใช้ชีวิตยากลำบาก ต้องดูแลอาหารการกินของหลาย
คน คนที่ไม่พอใจกับอาหารที่พ่อครัวทำ จะมาโจมตี ดุด่าพ่อครัว พ่อครัวจึงถือเป็นคนชายขอบในทางเศรษฐกิจ
นวนิยาย เรื่อง *คนข้ามฝัน* ได้กล่าวถึงงานพ่อครัวว่า เป็นงานไม่เบา รับผิดชอบอาหารการกินของหลายคน เป็นงานที่
ทำยาก คนหนุ่มไม่ยอมเป็นพ่อครัว ดังตัวอย่าง

“งานครัวไม่เบาหรอกเอ็ง รับผิดชอบปากท้องคนทั้งลำ แต่ละคนชอบไม่เหมือนกัน บางคน
ปากมากขี้บ่น คนหนุ่มไม่ยอมรับหน้าที่นี้ก็เพราะเก็บอารมณ์ไม่อยู่ ข้าเคยเห็นจุมโพ่ต่อกับคนอ้วนมา
หลายครั้ง” สักจ้องหน้าชีพชีพหนึ่งแล้วพูดต่อ “งานหน้าเรือทำเสร็จแล้วก็เสร็จ เอาตัวรอดไปเป็นรอย
ๆ แต่จุมโพ่นะเอ็ง เสร็จไปมีมือหนึ่งต้องนอนก่ายหน้าผากคิดถึงมือต่อไป ที่สำคัญต้องวางแผนใช้เสบียง
ให้รอบคอบ”

(ประชาคม ลุนาชัย, 2543 น. 80)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า พ่อครัวทำงานหนัก เป็นกลุ่มคนที่ต่ำต้อย ทำงานไม่ดี จะถูกคนอื่น
ตำหนิ ดุด่า เป็นงานที่คนหนุ่มไม่ยอมทำ เพราะจะถูกตำหนิ ดุด่าบ่อย และทนไม่ไหว เห็นได้จากคำพูดของสัก เขา
เป็นพ่อครัวที่อยู่บนเรือ ต้องดูแลอาหารการกินของคนทั้งลำ แต่ละคนชอบไม่เหมือนกัน ทำอาหารให้ทุกคนพอใจจึง
เป็นเรื่องยาก ถ้าทำไม่ดีอาจถูกลูกเรือคนอื่นต่อต้อยตี คนหนุ่มจะไม่ยอมเป็นพ่อครัว ทำให้เห็นว่า พ่อครัวบนเรือใช้ชีวิต
ยากลำบาก น้อยคนที่จะเลือกเป็นพ่อครัว ถ้าไม่ใช่คนยากจนมาก โดยเฉพาะคนหนุ่ม จึงทำให้พ่อครัวตกเป็นคนชาย
ขอบ

จากการวิเคราะห์ดังกล่าว สรุปได้ว่า นวนิยายเรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สดใส* เสี่ยงเปรียบจาก
เทือกเขาบิล็อกตอง และช่างสำราญ สะท้อนให้เห็นสถานภาพของคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เป็น
นักโทษ ขาวนา และเด็กบ้านแตก เป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้รับความสนใจ ความคุ้มครองจากรัฐบาล มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกับ
บุคคลทั่วไป มีปัญหาด้านครอบครัว ถูกคนในสังคมทำร้าย ทำให้ตกเป็น “คนชายขอบ” นวนิยายเรื่อง *เพื่อนรักริมโขง*

และเด็กชายชาวตง ทำให้เห็นสถานภาพของ คนชายขอบในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ที่เป็นชาวเวียดนามอพยพ และชาวตงที่อาศัยอยู่ในป่าลึก ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อพยพมาอยู่ในพื้นที่ใหม่ ถูกคนในชุมชนดูถูกเหยียดหยาม และเป็นคนชายขอบที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางของสังคม และคนชายขอบในบริบทเศรษฐกิจ ได้ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *คนข้ามฝัน* ทำให้เห็นสถานภาพของคนชายขอบที่เป็นลูกเรือประมง และพ่อครัว เป็นกลุ่มคนที่ยากจน ทำงานหนักและไม่ได้ได้รับความยอมรับจากผู้คนส่วนใหญ่ การใช้ชีวิตยากลำบาก

2. ชีวิตความเป็นอยู่

ชีวิตความเป็นอยู่ หมายถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ เช่น การรับประทานอาหาร การประกอบอาชีพ (เปลี่ยน โคตรชมภู, 2556 น. 3) จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565 ผู้วิจัยได้พบภาพสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มคนชายขอบใน 4 ด้าน คือ ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การทำงาน และการศึกษา ดังต่อไปนี้

2.1 ที่อยู่อาศัย

นวนิยาย เรื่อง *คนข้ามฝัน* ได้กล่าวถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัยของลูกเรือประมง มีเสียงเครื่องยนต์รบกวนทั้งคืน และมีกลิ่นเหม็น ชั้กับสกปรกนอนข้าง ๆ กัน สักได้กลิ่นเหม็นจากตัวชั้ ดังตัวอย่าง

หลายคืนผ่านไป ลักกับชั้นอนข้าง ๆ กัน ท่ามกลางเสียง ครางกระหึ่มของเครื่องยนต์และเสียงกรนครืดคราดของปูในรอยที่เขาคอกกะ ท่ามกลางกลิ่นน้ำมันเครื่องและจาระบี กลิ่นสาบน้ำเค็ม โขยมากับลมที่พัดผ่านช่องหน้าต่าง กลิ่นเหม็นผสมกลิ่นคาวปลาจากตัวชั้แรงยิ่งขึ้น เหม็นสาบ

(ประชาคม ลุมาชัย, 2543 น. 45)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า สภาพที่อยู่อาศัยของคนชายขอบค่อนข้างลำบาก ที่นอนแออัด สิ่งแวดล้อมรอบข้างสกปรก มีกลิ่นเหม็น และมีเสียงรบกวนทั้งคืน เห็นได้จากสิ่งแวดล้อมที่พำนักอาศัยของลูกเรือประมงนอนอยู่บนเรือ ห้องพักเล็กแคบ ใช้พื้นที่เดียวกับคนอื่น การนอนไม่สบายยิ่ง ทำให้เห็นว่า คนชายขอบที่มีฐานะยากจน มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยที่ไม่ถูกสุขลักษณะ การใช้ชีวิตยากลำบาก

นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักริมโขง* นำเสนอที่อยู่อาศัยของเตียน ครอบครัวเป็นชาวเวียดนามอพยพ บ้านที่เช่าอาศัย มีลักษณะทรุดโทรมมาก ดังตัวอย่าง

เขียวยืนมองบ้านเช่ามุงฟุ้งของเตียนด้วยความอัศจรรย์ใจ และนึกเปรียบเทียบระหว่างบ้านของตนกับบ้านหลังที่เห็นอยู่เบื้องหน้าว่าหลังไหนทรุดโทรมกว่ากัน กระเบื้องดินขอที่ไข่มุงหลังคา สีของม่านดำสนิทมองไม่ออกว่าสีเดิมของมันเป็นอย่างไรรู้แล้ว และดูเหมือนหลังคาบ้านจะแอ่นเหมือนท้องช้าง ไม่รู้ว่ามันจะพังลงมาเมื่อไหร่ แต่นั่นมันไม่สำคัญ ที่สำคัญคือสิ่งที่เห็นนี้ทำให้เจ้าหนูหนุ่มน้อยที่เพิ่งกลับมาจากกรุงเทพฯ เชื่อว่าในโลกใบนี้มีแมวทุกซอกอยู่จริง ๆ เขียวยกมือเกาหัว

(เขมชาติ เทพไชย, 2547 น. 90)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวเวียดนามอาศัยอยู่ในบ้านที่ทรุดโทรม เป็นกลุ่มคนที่เคลื่อนย้ายมาอยู่ในประเทศไทย ไม่มีบ้านของตนเอง ต้องเช่าบ้านคนไทยอาศัย มีลักษณะที่ทรุดโทรมจนรู้สึกอันตราย ไม่รู้เมื่อไหร่จะ

ฟังลงมา ทำให้เห็นว่าชาวเวียดนามอพยพมาอยู่ในที่ใหม่มีฐานะที่ยากจน ไม่ได้รับความสนใจ ดูแลจากรัฐบาล เป็นคนชายขอบในทางชาติพันธุ์

2.2 อาหารการกิน

นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาตส่อง* ได้กล่าวถึงอาหารที่ทำให้นักโทษกินนั้น เหมือนอาหารหมู ดังตัวอย่าง

“อาหารที่ทำให้พวกเรากินเหมือนอาหารหมู ผักต้มใส่น้ำเย็น” มีเสียงโห่ตามมาเป็นระยะๆ
“ถึงพวกเราจะเป็นนักโทษ แต่ก็ควรเห็นพวกเราเป็นคนบ้าง”
“เราไม่ขออะไรมาก ขอให้พวกเรา得有โอกาสซื้ออาหารดี ๆ กินบ้าง”

(เสาวรี เอี่ยมลออ, 2564 น. 48)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า อาหารการกินสำหรับคนชายขอบเป็นเพียงเพื่อความอยู่รอด ไม่เน้นโภชนาการที่ดีต่อสุขภาพ และความอร่อยของอาหาร เห็นได้จากอาหารที่ให้นักโทษกินนั้น เหมือนอาหารหมู ทำให้นักโทษไม่พอใจ มีการเรียกร้อง แสดงให้เห็นว่าคนชายขอบไม่สามารถรับประทานอาหารตามความต้องการของตนเองได้

นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักริมโขง* ได้กล่าวถึงเตียน เป็นลูกของชาวเวียดนามอพยพ ไม่มีข้าวกกลางวันกิน ตื่นน้ำเพื่อประทังความหิว ดังตัวอย่าง

ขณะที่นักเรียนนับพันกว่าชีวิตกำลังยื้อแย่งกันซื้ออาหารภายในโรงอาหารใหญ่ ที่แห่งนี้ น้ำดื่มข้างโรงอาหาร เตียนกำลังก้มหน้าก้มตาใช้มือประคองน้ำดื่มจากก๊อก ตื่นน้ำเข้าไปหลายอีกจนแทบสลัก แล้วจึงใช้น้ำลูบหน้าของตน

(เขมชาติ เทพไชย, 2547 น. 44)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวเวียดนามอพยพมีปัญหาเรื่องอาหารการกิน แม้เป็นเด็ก ๆ ก็ขาดอาหาร ไม่มีข้าวกิน เห็นได้จากเตียน ลูกของชาวเวียดนามอพยพ แม้ได้มีโอกาสเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียน แต่ไม่มีข้าวกกลางวันกิน ต้องกินน้ำเพื่อประทังความหิว ทำให้เห็นว่า ชาวเวียดนามใช้ชีวิตยากลำบาก ต้องอดอยากเป็นประจำ

2.3 การทำงาน

นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักริมโขง* ได้กล่าวถึงการทำงานของชาวเวียดนามอพยพ เช่น ชายฉั่ว รับจ้างเผาข้าวหลาม และมีคนอื่นมาแย่งงานโดยคิดเงินค่าแรงถูกกว่าชาวเวียดนามอพยพ ดังตัวอย่าง

“ก็มีอย่างที่มีงกับถูกกำลังทำอยู่นี้ไง ชายฉั่วกำละบาท ไม่ก็รับจ้างเผาข้าวหลาม ตอนนี้นักพวกแมวกก็เริ่มมาแย่งแมวก รับจ้างเผาข้าวหลามแล้ว พวกนี้คิดเงินค่าแรงถูกกว่าที่แมวกทำอยู่ซะอีก”

(เขมชาติ เทพไชย, 2547 น. 65)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวเวียดนามอพยพทำงานยากลำบาก ทำงานที่ไร้ฝีมือทักษะ ได้ค่าจ้างน้อย ยังถูกคนอื่นแย่งงานด้วย ทำให้การใช้ชีวิตยิ่งลำบาก เห็นได้จากการทำงานของครอบครัวเตียน ลูกไปขายถั่ว แมรับจ้างเผาข้าวหลาม ทำให้เห็นว่า ครอบครัวชาวเวียดนามทำงานหลายอย่าง ลูกก็ต้องช่วยครอบครัวทำงาน มี

ฐานะที่ยากจน แต่พยายามหาโอกาสทำงาน เพื่อเลี้ยงครอบครัว

นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตยไม่สาดส่อง* ได้กล่าวว่า นักโทษหลายคนช่วยงานครัวในเรือนจำ พยายามทำตัวดีๆ หวังว่าจะลดโทษ ดังตัวอย่าง

ครัวแสงตะวันเน้นเรื่องคุณค่าทางอาหารและรสชาติด้วยเช่นกัน ซึ่งหลังจากเปิดครัวมาได้ เพียงสองสัปดาห์ เสียงตอบรับจากนักโทษดีมาก

มีผู้ช่วยในครัวเพิ่มขึ้นมาอีกสามคน... พวกเขาือนักโทษชั้นดีที่สำนึกผิดและ หวังว่าจะมี อนาคตเมื่อออกไปจากที่นี่

(เสาวรี เอี่ยมลลอ, 2564 น. 62)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบพยายามทำงานเพื่อมีอนาคตที่ดี แม้ปัจจุบันชีวิตเป็นทุกข์ อยู่ในความมืดมน แต่คนชายขอบก็มีความหวังกับอนาคต ยอมทำงานเพื่อสร้างโอกาสให้กับชีวิต เห็นได้จากการ ทำงานครัวในเรือนจำของนักโทษ เพราะสำนึกผิดและหวังว่าจะมีอนาคตเมื่อออกไปจากเรือนจำ ทำให้เห็นว่า คนชาย ขอบกลุ่มนี้มีความหวังกับอนาคต จึงขยันทำงาน

2.4 การศึกษา

นวนิยาย เรื่อง *ช่างสำราญ* ได้กล่าวถึงเรื่องการศึกษาของเด็กบ้านแตก และเด็กที่สติไม่สมประกอบ ไม่สามารถเรียนหนังสือเหมือนเด็กทั่วไปได้ ดังตัวอย่าง

อีกทอมเดียวกำพลจะจบประถมหนึ่ง แต่เขาไม่ได้ไปโรงเรียนอีกเลยนับแต่ถูกทอดทิ้ง เพ็ญ พร เด็กหญิงสติไม่สมประกอบถูกบังคับให้ไปโรงเรียน ครั้นหนึ่งเดือนผ่านไปคุณครูแจ้งว่าการมาเรียน ของเด็กหญิงเพ็ญพรไม่เกิดผลใดๆ ซ้ำยังเป็นภาระของครูและเพื่อน ๆ เด็กหญิงเพ็ญพรจึงไม่ต้องไป โรงเรียน ไร่จั่ว หรือธงชัยเรียนบ้างหยุดบ้าง ขากะเพลกและระยะทางอันไกลทำให้ไม่อยากไปโรงเรียน อีกคนคือ ใอัน้อยผู้ไม่ไปโรงเรียน เพราะไม่อยากเรียน นี่คือนเพื่อนสำหรับวันธรรมดาของกำพล ช่าง สำราญ

(เดือนวาด ทิมวษา, 2546 น. 49)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า เด็กชายขอบมีปัญหาเรื่องการศึกษา ไม่สามารถเรียนหนังสือเหมือน เด็กคนอื่น สาเหตุมาจากปัญหาครอบครัว และปัญหาด้านสุขภาพ ไม่มีใครช่วยแก้ปัญหาให้ จึงทำให้เด็กชายขอบไม่มี โอกาสเรียนหนังสือ เห็นได้จากตัวละครกำพลและเด็กหญิงที่สติไม่สมประกอบ กำพลไม่ได้เข้าเรียนหลังจากถูกพ่อแม่ ทอดทิ้ง ไม่มีใครสนใจ และรับผิดชอบกับอนาคตของเขา ส่วนเด็กหญิงที่สติไม่สมประกอบไปเรียนแล้วไม่เกิดผลใด ๆ และเป็นภาระของครู จึงไม่ต้องไปเรียนต่อ ทำให้เห็นว่า เด็กชายขอบเสียโอกาสการศึกษา ไม่มีใครช่วยเหลือ และให้ ความสำคัญกับการศึกษาของเด็กชายขอบ อาจทำให้เด็กชายขอบตกอยู่ในสถานะความเป็นชายขอบตลอดไป ไม่มี โอกาสพัฒนาชีวิตตนเอง ให้มีอนาคตที่สดใส

จากการวิเคราะห์ดังกล่าว สรุปได้ว่า นวนิยายสะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ของ คนชายขอบด้าน ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การทำงานและการศึกษาของคนชายขอบ ในด้านที่อยู่อาศัย สะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบ ใช้ชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ค่อนข้างยากลำบาก ส่วนใหญ่ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง ห้องพักคับแคบ ด้านอาหารการ

กิน สะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบมีปัญหาเรื่องอาหารการกิน การกินอาหารเพียงเพื่อความอยู่รอด ไม่เน้นโภชนาการที่ดีต่อสุขภาพ ด้านการทำงาน สะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบทำงานที่ไร้ฝีมือทักษะ ทำงานหนัก ได้ค่าจ้างน้อย แม้กระนั้น คนชายขอบก็ขยันทำงานเพื่อมีอนาคตที่ดี ด้านการศึกษา สะท้อนให้เห็นว่า ครอบครัวคนชายขอบไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการศึกษาของเด็ก อยากให้ลูกช่วยทำงานบ้านครอบครัวมากกว่า

3. คุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง แนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีงาม มีที่มาจากบทบัญญัติหรือคำสั่งสอนของศาสนาหรือผู้ใหญ่ที่เป็นผู้มีจริยธรรม เป็นสภาพคุณงามความดีที่เป็นประโยชน์ของปัจเจกบุคคล (นภาพร ภูเขียวใหม่ และคณะ 2547, น. 5) จากการวิเคราะห์นวนิยายที่เกี่ยวข้องกับคนชายขอบ ได้พบคุณธรรมจริยธรรมของคนชายขอบใน 5 ด้าน ได้แก่ ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ การให้ความช่วยเหลือ ความกตัญญูและความมีน้ำใจดังต่อไปนี้

3.1 ความขยันหมั่นเพียร

นวนิยาย เรื่อง *ช่างสำราญ* ได้กล่าวถึงกำพลเด็กบ้านแตก ช่วยงานของคนในชุมชน เป็นเด็กขยันดังตัวอย่าง

ผลประโยชน์นี้ตกแก่กำพลเต็มเม็ดเต็มหน่วย เขาเป็นม้าตัวน วิ่งไปตามผู้รับสายอย่างรวดเร็ว และทางค่าบริการตามเรียกทันทีที่ลูกค้าวางหู กำพลร่ำรวยจนต้องซื้อกระปุกออมสินมาหยอดเงินเก็บไว้ กำพลไม่มีเวลาจึงสละอาชีพหมอนวดให้ประสิทธิ์ บางครั้งยอมให้ธงชัยเป็นม้าตัวนซากะแปลกได้วันละหนึ่งหรือสองเที่ยว

(เดือนวาด พิมวนา, 2546 น. 68)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า เด็กชายขอบที่ไม่มีใครเลี้ยง เอาใจใส่ดูแล พยายามใช้ชีวิตด้วยตัวคนเดียว ขยันทำงานเพื่อได้สิ่งที่ตนเองต้องการ เห็นได้จากการทำงานของเด็กกำพล ช่วยงานของ คนในชุมชน นวดให้เพื่อนบ้าน ทำให้เขาได้รับค่าตอบแทนจากคนในชุมชน สามารถเก็บไว้ใช้ในการดำเนินชีวิต ความขยันหมั่นเพียรทำให้เด็กชายขอบมีโอกาสพัฒนาชีวิตตนเองให้ดีขึ้น

นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาดส่อง* ได้กล่าวถึงนักโทษขอเป็นอาสาสมัครทำงานครัวในเรือนจำ หลายคนขยันทำงาน หวังว่าจะมีอนาคตเมื่อออกไปจากเรือนจำ ดังตัวอย่าง

มีผู้ช่วยในครัวเพิ่มขึ้นมาอีกสามคน รุ่งดาว แม่ของม่วยเด็กพัฒนาการช้า อำพัน แม่ของหยก และแพรว แม่ของลี พวกเด็กๆไปอยู่สถานสงเคราะห์พร้อมกับตะวัน ลูกของแรม พวกเธอคือนักโทษชั้นดีที่สำนึกผิดและหวังว่าจะมีอนาคตเมื่อออกไปจากที่นี่

(เสาวรี เอี่ยมลลอบ, 2564 น. 62)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบแม้จะตกอยู่ในภาวะความทุกข์ ไม่สามารถดำเนินชีวิตอย่างปกติ แต่ยังมีหวังกับอนาคต จึงพยายามใช้ชีวิต ขยันทำงานเท่าที่ตนเองจะทำได้ ดังเช่นนักโทษหลายคนไปช่วยงานครัวในเรือนจำ พวกเขาสำนึกผิด พยายามทำตัวดี ๆ เพื่อมีอนาคตที่ดี

3.2 ความรับผิดชอบ

นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาดส่อง* ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมและลักษณะของเรือนจำซึ่งเป็นที่พักอาศัยของนักโทษว่าเป็นพื้นที่แออัด สิ่งแวดล้อมสกปรก ดังตัวอย่าง

“ทะเลาะอะไรกัน” ผู้คุมคอกถาม

หมวยตอบว่าอารีทำของไม่สะอาด ไม่ล้างมือหยิบอาหารใส่จาน ไม่ใช่ทัพพี ผู้คุมส่ายหน้าบ่นว่า “เรื่องแค่นี้”

“แต่มันจะทำให้คนกินท้องเสียได้”

(เสาวรี เอี่ยมลออ, 2564 น. 68)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองทำ ต้องมีคุณภาพ มาตรฐาน ไม่ส่งผลเสียต่อคนอื่น เห็นได้จากทัศนคติการทำงานของนักโทษแรม เขาเป็นแม่ครัว ทำอาหารให้นักโทษรับประทาน ต้องการให้นักโทษได้อาหารที่สะอาด ปลอดภัย ทำให้เห็นความรับผิดชอบในหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อผู้คนที่คนชายขอบ

นวนิยาย เรื่อง *คนข้ามฝัน* ได้กล่าวถึงซัพในฐานะที่เป็นหัวหน้าคนลากอวน เขาตกลงใช้เงินของตนเองมาจ่ายแทนให้ลูกน้อง หลังจากเจ้านายไม่ยอมจ่ายค่าจ้างตามที่ตกลงไว้ให้กับพวกเขา ดังตัวอย่าง

“พรุ่งนี้ข้าจะไปถอนเงินธนาคารมาจ่ายลูกน้อง” ซัพพูด “ข้าพาทุกคนไปเสียด มันเป็นความผิดของข้าและตัวข้าเองจะต้องรับผิดชอบ”

(ประชาคม ลุนาชัย, 2543 น. 418)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบมีความรับผิดชอบสูง แม้ไม่ได้เป็นความผิดของตนเอง แต่ก็ไม่อยากให้ใครเกิดความเสียหาย จึงยอมรับผิดชอบคนเดียว เห็นได้จากได้กั้งซัพ เขาเป็นหัวหน้าคนลากอวน พา ลูกน้องไปจับปลา ทำงานอย่างหนัก เพราะเจ้านายตกลงกับพวกเขาว่า ลากปลาได้จำนวนมากจะแบ่งเปอร์เซ็นต์ให้ทุกคนจึงทุ่มเททำงานให้เจ้านาย แต่เมื่อถึงวันที่รับค่าจ้าง เจ้านายกลับไม่ยอม ทำให้ทุกคนผิดหวัง เสียใจมาก รวมทั้งซัพซึ่งเป็นหัวหน้าทีมลากอวน เขาจึงตกลงใช้เงินส่วนตัวจ่ายเพิ่มให้กับลูกน้อง ทั้ง ๆ ที่ตนเองก็เป็นคนที่ถูกเจ้านายโกง แต่ในฐานะที่เป็นหัวหน้า เขาคิดว่าตนเองต้องรับผิดชอบต่อลูกน้องของตนเอง

3.3 ความเข้มแข็ง

นวนิยาย เรื่อง *เสียงเพรียกจากเทือกเขาปิศาจทอง* ได้กล่าวว่า ชาวนาผู้ที่ถูกกดขี่ใช้ชีวิตตามลำพัง ทำมาหากินด้วยหยาดเหงื่อของตน ไม่มีอะไรทำให้เขาท้อถอย ดังตัวอย่าง

เดนเด็บโตมาอย่างง่าย ๆ เขาเรียนรู้การใช้ชีวิตตามลำพังอย่างมีเกียรติ นั่นคือการไม่เบียดเบียน การทำมาหากินด้วยหยาดเหงื่อของตน สิ่งเหล่านี้เดินเคียงคู่มากับเขาเหมือนเงาสีขาว ไม่มีอะไรทำให้เขาท้อถอย หลวงพ่อสอนหนังสือให้เขาอ่านออกเขียนได้ จากนั้นเดนก็เริ่มอ่านหนังสือที่มีในวัด

(เสาวรี เอี่ยมลออ, 2564 น. 100)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวนาได้รับการสั่งสอนจากหลวงพ่อก็ทำให้เขาเข้มแข็ง สามารถใช้

ชีวิตคนเดียวได้ ไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น มีจิตใจที่แน่วแน่ ไม่ท้อถอยต่ออุปสรรคใด ๆ เชื่อว่าตนเองสามารถฝ่าฟันทุกอย่างได้ เป็นคนที่ไม่ยอมแพ้

นวนิยาย เรื่อง *คนข้ามฝัน* ได้กล่าวถึงลูกเรือประมงซัพเป็นคนเข้มแข็ง แม้ได้รับบาดเจ็บเกือบตาย เขาก็ตอนได้ สามารถทำงานต่อ ดังตัวอย่าง

แม้จะบาดเจ็บปางตายแต่ซัพเป็นเสมือนสัตว์ทรหด เขาไม่ห่วงตัวเอง ออกไปทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ ตามปกติ ซัพไม่ต้องถือพลั่วตักปลาเลือกปลากองเดียวกับหัวหน้าเกิด ปลารอยกลางคืนเลือกง่าย ส่วนใหญ่เป็นปลาไก่และกุ้งทราย มีปลาเลยให้แยกโยนใส่หลัวเพียงไม่กี่ชนิด

(ประชาคม ลุนาชัย, 2543 น. 117)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบจิตใจเข้มแข็ง มีความอดทนสูง ไม่กลัวความยากลำบากเชื่อมั่นตัวเอง สามารถผ่านปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้ด้วยความเข้มแข็งของตนเอง เห็นได้จากซัพ เป็นลูกเรือประมงคนใหม่ ถูกคนเก่ารังแก ทำร้าย ทำให้เขาบาดเจ็บเกือบตาย แต่เขาก็พยายามต่อสู้กับความโหดร้าย ไม่หนีงานไป สามารถทำงานต่อได้

จากการวิเคราะห์ดังกล่าว สรุปได้ว่า นวนิยายสะท้อนให้เห็นว่าคนชายขอบมีคุณธรรมจริยธรรมด้านความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ และความเข้มแข็ง กล่าวคือ เด็กบ้านแตกที่ไม่มีใครเลี้ยง เอาใจใส่ดูแล ขยันทำงานเพื่อได้สิ่งที่ตนเองต้องการ กลุ่มนักโทษ ขอเป็นอาสาสมัครทำงานครัวในเรือนจำ มีความรับผิดชอบกับงานที่ตนเองทำ ชาวนาและลูกเรือประมงเป็นกลุ่มคนที่เข้มแข็ง ไม่ท้อถอย กล้าต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ

4. สิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน หมายความว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทยหรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม (สำนักส่งเสริมและประสานงานเครือข่าย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. 2545, น. 18) จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565 ผู้วิจัยได้พบภาพสะท้อนสิทธิมนุษยชนของ คนชายขอบใน 3 ประเด็น คือ การละเมิดสิทธิมนุษยชน การเรียกร้องสิทธิมนุษยชน และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

4.1 การละเมิดสิทธิมนุษยชน

4.1.1 การละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจ

นวนิยาย เรื่อง *เสียงเพรียกจากเทือกเขาบิล็อกตอง* ได้สะท้อนให้เห็นการละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจคือสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน กล่าวคือ นายกเทศมนตรีบังคับให้กอลอยเซ็นชื่อยกกรรมสิทธิ์ที่ดิน 7 ไร่ให้เป็นของเขา ดังตัวอย่าง

“ปล่อยเธอ” เคนพูด ดวงตาเต็มไปด้วยความโกรธ

เสียงปิ่นดั่งขึ้น 1 นัด เคนถูกยิงที่ขา เขากัดฟันแน่น

นายกเทศมนตรีเดินออกมาพร้อมด้วยเอกสารเซ็นยกกรรมสิทธิ์ที่ดิน 7 ไร่ให้เป็นของเขา

“เซ็นให้เรียบริ้อย แล้วเราจะปล่อยแกไป”

(เสาวรี เอี่ยมละออ, 2564 น. 169-170)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ที่มีฐานะต่ำถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนจากผู้มีอำนาจ มีฐานะทางสังคมสูง กลุ่มคนนี้ไม่มีทางต่อสู้ ต้องยอมถูกทำร้าย ทำให้ไม่ได้รับสิทธิมนุษยชน เห็นได้จากการกระทำของนายกเทศมนตรีต่อเดนและกลอย ทำร้ายร่างกายเดน ช่มชู้และบังคับให้ขายกรรมสิทธิ์ที่ดินให้เป็นของเขา ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินของกลอย ทำให้เขาตกเป็นคนขายขอบ

4.1.2 การละเมิดสิทธิทางเพศ

นวนิยาย เรื่อง *เสียงเพรียกจากเทือกเขาบิล็อกตอง* ยังได้สะท้อนถึงเรื่องการละเมิดทางเพศ กล่าวว่าหญิงสาวคนหนึ่งชื่อกลอยถูกลูกชายนายกเทศมนตรีและเพื่อนของเขาอีกสองคนข่มขืน ทำให้เขาเป็นโรคประสาทหลอน ดังตัวอย่าง

กลอยหมดสิ้นอิสรภาพ ศักดิ์ศรีของลูกผู้หญิงถูกทำลายสิ้น ความเจ็บปวดไหลนองเป็นทะเลทุกซ์ที่ไหลท่วมทันหัวใจจนพ่ายแพ้ ยับเยิน...

“เธอต้องแฉถึงความ” เดนพูดเสียงต่ำ

“อย่า” กลอยรีบพูด “ไม่มีใครเอามันเข้าคุกได้”

เดนนิ่ง เขาเห็นด้วยในหมู่บ้านไม่มีใครกล้าอวดศึกกับลูกชายนายกเทศมนตรี รวมทั้ง ลูกชายผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน

(เสาวรี เอี่ยมละออ, 2564 น. 103)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ผู้หญิงธรรมดาคนหนึ่งถูกล่วงละเมิดทางเพศ ไม่สามารถปกป้องตนเองได้ ไม่มีทางต่อสู้ ทำให้เขาเกิดปัญหาทางจิตใจ กลายเป็นคนขายขอบ เห็นได้จากการถูกล่วงละเมิดทางเพศของกลอย เขาไม่สามารถแฉความได้ เพราะคิดว่าชาวบ้านอย่างเขาไม่มีโอกาสที่จะเอาชนะผู้มีอำนาจ ผู้มีฐานะทางสังคมสูง

4.1.3 การละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกาย

นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาตส่อง* สะท้อนให้เห็นการละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกายของนักโทษ ได้กล่าวว่า นักโทษหญิงถูกตรวจร่างกายด้วยวิธีการโหดร้าย ถูกแตะต้องร่างกายและรูกล้ำ ดังตัวอย่าง

อย่างไรก็ตาม แม้สิทธิของนักโทษในฐานะมนุษย์คนหนึ่งยังมีอยู่ก็จริง แต่ข้อสำคัญสำหรับหล่อนที่คิดเสมอมาก็คือยังมีนักโทษที่เป็นแพะอยู่มากมายในนี้ คนเหล่านี้ไม่ได้ทำความผิดใดๆ เลยแต่ต้องมาอยู่ในเรือนจำถูกลงโทษเท่ากับพวกที่ทำผิดจริง ถูกกระทำเหมือนไม่ใช่มนุษย์ตั้งแต่ถูกตรวจร่างกายแบบที่หล่อนไม่อยากจะถึงมันอีกเลย ผู้คุมเหมือนเงาปีศาจที่สิงอยู่ในร่างคน สัมผัสหล่อนที่แตะต้องร่างกายและรูกล้ำเพื่อตรวจสอบ ทำลายสิ้นความเป็นคนของนักโทษหญิงทุกคน โดยเฉพาะคนดึกอีกมากมาย

(เสาวรี เอี่ยมละออ, 2564 น. 56)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนขายขอบถูกละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกาย ซึ่งเป็นสิทธิที่สำคัญ

ของมนุษย์ การที่ร่างกายถูกทำร้าย หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม ถือเป็น การละเมิดสิทธิใน ชีวิตและร่างกาย เห็นได้จากการตรวจร่างกายของนักโทษ แม้มีฐานะเป็นนักโทษ แต่ยังเป็นมนุษย์คนหนึ่ง ถ้าไม่ได้ถูก ลงโทษประหารชีวิตตามที่กฎหมายบัญญัติ ก็ไม่ควรถูกล่ามโซ่ร่างกายของนักโทษเพียงเพื่อตรวจสอบ

4.1.4 การละเมิดสิทธิทางการศึกษา

นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักริมโขง* ได้สะท้อนให้เห็นการละเมิดสิทธิทางการศึกษาของคนชายขอบ โดย กล่าวไว้ว่า เตียนบอกเพื่อนว่า เด็กชาวเวียดนามเรียนจบแล้วก็ไม่มีความหมาย เพราะสอบเรียนต่อที่ไหนก็ไม่ได้ ดังตัวอย่าง

“ก็เป็นแบบกูไง...” เตียนตอบ “มีชุดนักเรียนชุดเดียว ไม่มีข้าวกลางวันกิน ต้องตื่นตีสามมา เฝ้าข้าวหลาม ไม่มีจักรยานขี่ ต้องเดินมาโรงเรียน บางทีโชคดีก็ได้ซ้อนเพื่อน ๆ มามั่ง กระทั่งแม่กูยังไม่ ค่อยยอมให้มาเรียน เพราะแม่บอกว่าถึงจะเรียนจบก็ไม่มีความหมาย สอบเรียนต่อที่ไหนก็ไม่ได้เพราะ หลวงไม่ยอมให้พวกแกไปจากหนองคาย แม่กูบอกว่าให้ออกโรงเรียนไปช่วยขายของยังดีกว่า”

(*ชมชาติ เทพไชย, 2547 น. 47*)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบถูกละเมิดสิทธิทางการศึกษา อันเป็นการละเมิดสิทธิทาง การศึกษาของเด็กที่ไม่มีสัญชาติไทยในประเทศไทย เด็กชาวเวียดนามอพยพไม่สามารถไปเรียนต่อที่ไหนได้ ทำให้พวกเขาเสียโอกาสในการพัฒนาชีวิตของตนเอง ไม่ได้ได้รับความเท่าเทียมด้านการศึกษาเหมือนเด็กคนไทยทั่วไป

4.1.5 การละเมิดสิทธิทางการเดินทาง

นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักริมโขง* ได้สะท้อนให้เห็นการละเมิดสิทธิการเดินทาง กล่าวไว้ว่า เด็กชาว เวียดนามชื่อเตียนไม่สามารถไปไกลได้ ไม่งั้นอาจถูกส่งกลับเวียดนาม ดังตัวอย่าง

“ถึงกูอยากไปแค่นั้น กูก็ไปไม่ได้”

“แม่กูบอกว่า...หลวงไม่ให้แกอย่างพวกกูไปไหนไกลๆ จะออกจากหนองคายก็ต้องไปขอ อนุญาต ไม่งั้นหลวงจะจับส่งกลับเมืองแกว”

“เป็นแกวนี่ลำบากจังนะ..” บุ่มส่ายหน้า

(*ชมชาติ เทพไชย, 2547 น. 66*)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบถูกละเมิดสิทธิในเรื่องการเดินทาง ทุกคนมีเสรีภาพใน การเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ การที่ถูกจำกัดไม่ให้ออกไปข้างนอกหรือเดินทางไปไกลเป็นการละเมิดสิทธิขั้น พื้นฐานของบุคคล ทำให้คนชายขอบสูญเสียอิสรภาพของชีวิต

จากการวิเคราะห์ดังกล่าว สรุปได้ว่า นวนิยายสะท้อนให้เห็นเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนของคน ชายขอบ คนชายขอบถูกละเมิดสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ถูกคนที่มีความสูงส่งทำร้ายร่างกาย ฆ่มขู่และบังคับให้ ยกกรรมสิทธิ์ที่ดิน ถูกผู้มีอำนาจ ผู้มีฐานะทางสังคมสูงส่งละเมิดทางเพศ ไม่มีทางต่อสู้ ถูกละเมิดสิทธิในชีวิตและ ร่างกาย ทำให้ตกเป็นคนชายขอบ และคนชายขอบกลุ่มผู้อพยพทุกคนในท้องถิ่นถูกเหยียดหยาม ถูกรังแกทางวาจา และถูกละเมิดสิทธิทางการศึกษาและสิทธิการเดินทาง

4.2 การเรียกร้องสิทธิมนุษยชน

4.2.1 การเรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ

นวนิยาย เรื่อง *เสียงเพรียกจากเทือกเขาบิล็อกตอง* ได้สะท้อนให้เห็นการเรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ คือสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน กล่าวว่ ลาซูลูกของกลอยพยายามต่อสู้เพื่อขอที่ดินของพ่อกลับมา ดังตัวอย่าง

หลายครั้งที่ลาซูลูกท้อแท้ แต่ประณตบอกให้สู้ เหมือนที่พ่อของเขาต่อสู้มาตลอด ต่อสู้จน
ที่ดินผืนนี้ไม่ต้องตกอยู่ในน้ำมือของคนโกง ซึ่งพ่อของเขาต้องแลกมาด้วยชีวิต

(เสาวรี เอี่ยมละออ, 2564 น. 178)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบที่ถูกกดขี่ พยายามต่อสู้เพื่อขอสิทธิที่ถูกละเมิดของ ตนเองให้กลับมา แม้จะยากลำบาก ก็ไม่ท้อถอย เห็นได้จากการต่อสู้ของลาซูลูก พ่อของเขาถูกกดขี่ข่มเหงให้ยกกรรมสิทธิ์ ที่ดินให้ผู้มีอำนาจ จนเสียชีวิต ลาซูลูกจึงพยายามต่อสู้ เพื่อให้ได้ที่ดินที่เป็นของพ่อเขากลับมา ทำให้เห็นว่าคนชายขอบ พยายามเรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยไม่ท้อถอย

4.2.2 การเรียกร้องสิทธิเรื่องอาหาร

นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาดส่อง* สะท้อนให้เห็นการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนของกลุ่ม นักโทษ ได้กล่าวว่า อาหารที่นักโทษรับประทานนั้นมีคุณภาพต่ำ พวกเขาเรียกร้องเรื่องอาหารและอีกหลายอย่าง ประท้วงขู่เผาเรือนจำ จนอธิบดีกรมราชทัณฑ์ออกมาเจรจาถึงได้ยอมยุติ ดังตัวอย่าง

วันนั้น นักโทษแดนสามพูดคุยกันถึงเรื่องนักโทษชายแดน 1 ประท้วงเรื่องอาหาร พวกเขาได้
ข่าวนักโทษจากเรือนจำทุ่งสงประท้วงขู่เผาเรือนจำ พอตีมีหลายปัญหาที่นั่น พวกเขาเรียกร้องหลายอย่าง
หนึ่งในนั้นก็คือเรื่องอาหารที่แย่มาก พวกเขาพร้อมตัวกันเป็นพันคนประท้วงขู่เผาเรือนจำ และยื่นข้อ
เรียกร้องให้ปรับปรุงเรื่องอาหารร่วมกับเรื่องอื่นๆ หลายเรื่อง

(เสาวรี เอี่ยมละออ, 2564 น. 48)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบเรียกร้องสิทธิเรื่องอาหาร ซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนที่สำคัญ ของมนุษย์ การที่ไม่ได้รับความคุ้มครองในเรื่องอาหารการกินจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพ เห็นได้จากการประท้วงของกลุ่ม นักโทษ เรียกร้องเรื่องอาหาร เพราะอาหารที่เรือนจำทำให้อินนั้นแย่มาก สุดท้าย ทำให้ทางการก็ได้ออกมาแก้ไขปัญหานั้นที่นักโทษประท้วง ทำให้เห็นว่าแม้จะตกเป็นคนชายขอบที่สังคมไม่สนใจก็ตาม เมื่อถูกละเมิดสิทธิความเป็นคน จะ พยายามต่อสู้ ก็ยังคงร้องสิทธิความเป็นคนของตนเองต่อไป

4.2.3 การเรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ

นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักริมโขง* ได้สะท้อนให้เห็นการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนให้คนชายขอบ โดย กล่าวว่ เด็กคนไทยชื่อป๋มไปขออนุญาตหลวงพ่อ อยากรพเพื่อนชื่อเตียนซึ่งเป็นเด็กชาวเวียตนามอพยพไปขายของที่ วัดในงานฉลองตัดลูกนิมิต ดังตัวอย่าง

“อย่าบอกว่าเองตั้งใจมาวัดจริง ๆ นะ” หลวงตาถามอย่างรู้ทัน

“คือว่า...งานฉลองตัดลูกนิมิตวัดบ้านเร่อีกสามวันข้างหน้า ผมพาเพื่อนมาขายของในงานวัด
ได้มั๊ยครับหลวงตา”

“ทำไม่จะไม่ได้อันไหน ๆ อยากรพก็มาได้กันทั้งนั้น” หลวงตาคลายสีหน้าลงเมื่อรู้ความ
ประสงค์เจ้าป๋ม

“แต่ที่ว่าเพื่อนผมมันเป็นแวนะครับหลวงตา” น้ำเสียงปุ่นยังมีความกังวล

(เขมชาติ เทพไชย, 2547 น. 51)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า มีคนช่วยคนชายขอบเรียกร้องสิทธิมนุษยชน คือสิทธิทางเศรษฐกิจ คนชายขอบก็มีสิทธิในการมีงานทำ ได้เลือกงานอย่างอิสระ เห็นได้จากการขอร้องของปุ่น เพื่อนของเด็กชาวเวียดนามอพยพ ปุ่นไปขอหลวงพ่อ อยากพาเพื่อนชาวเวียดนามอพยพมาขายของที่วัดในงานฉลองตัดลูกนิมิต เพื่อนมีฐานะที่ยากจน ต้องช่วยครอบครัวทำงาน หาเงินเลี้ยงครอบครัว การที่ได้ไปขายของในงานคึกคักของชุมชน จะขายของได้มาก หาเงินได้มากกว่าปกติ ทำให้เห็นว่า แม้คนชายขอบไม่ได้ไปเรียกร้องสิทธิมนุษยชนในเรื่องการงาน แต่ก็ยังมีเพื่อนไปช่วยขอร้องสิทธิที่ได้มีโอกาสหาเงินเหมือนคนทั่วไป

จากการวิเคราะห์ดังกล่าว สรุปได้ว่า นวนิยายสะท้อนให้เห็นการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ คนชายขอบที่ถูกกดขี่ เรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ คือสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน พยายามต่อสู้เพื่อขอสิทธิที่ถูกละเมิดของตนเองให้กลับมา คนชายขอบกลุ่มนักโทษเรียกร้องสิทธิเรื่องอาหาร เพื่อสุขภาพของตนเอง คนชายขอบผู้อพยพเรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ คือสิทธิในการมีงานทำ ได้เลือกงานอย่างอิสระ

4.3 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

4.3.1 การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในเรื่องอาหารและสุขภาพ

นวนิยาย เรื่อง *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาตส่อง* สะท้อนให้เห็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของนักโทษ ได้กล่าวว่า ทางเรือนจำมีการส่งเสริมสุขภาพผู้ต้องขังโดยปรับปรุงอาหารให้นักโทษมีโอกาสกินอาหารตามความต้องการ ดังตัวอย่าง

แรมถูกเรียกตัวไปคุยอีกครั้ง สรุปว่าแรมจะได้เป็นแม่ครัวอาหารทางเลือกให้นักโทษได้มีโอกาสกินอาหารที่อร่อยตามชอบ ตลอดจนอาหารเฉพาะโรค เช่นอาหารเบาหวาน อาหารโรคความดันโลหิตสูง เป็นต้น ทางเรือนจำบอกว่าเขาอยากให้เป็นเรือนจำต้นแบบ และเป็นการบ่งบอกว่าที่นี่เคารพในสิทธิมนุษยชนส่วนหนึ่งของคนคุกเท่าที่จะทำได้

(เสาวรี เขียมลอบ, 2564 น. 51)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบได้รับสิทธิในอาหาร ได้รับโอกาสรับประทานอาหารอย่างมีศักดิ์ศรี และตอบสนองความต้องการของร่างกาย เห็นได้จากโครงการการส่งเสริมสุขภาพผู้ต้องขังของเรือนจำ กล่าวว่า จะทำอาหารส่งเสริมสุขภาพ และอาหารเฉพาะโรค เป็นการบ่งบอกว่าเรือนจำเคารพในสิทธิมนุษยชนส่วนหนึ่งของคนคุกเท่าที่จะทำได้ ทำให้เห็นว่า แม้จะเป็นคนชายขอบในฐานะนักโทษ ก็ได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในเรื่องสุขภาพ เรื่องอาหาร

4.3.2 การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของคนชายขอบให้มีความเสมอภาคกัน

นวนิยาย เรื่อง *เพื่อนรักริมโขง* ได้สะท้อนให้เห็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ กล่าวว่า หลวงตาบอกปุ่น ไม่ว่าจะคนไทยหรือคนแคว เมื่อเข้ามาในวัดเท่าเทียมกันหมด เป็นคนเหมือนกัน ดังตัวอย่าง

“แต่ผมกลัวคนอื่นจะไม่อยากให้มันมาขายเพราะมันเป็นแคว”

“ข้าบอกว่าได้ก็ต้องได้... จะเป็นคนไทยคนลาวเจ๊กหรือแคว... เมื่อเข้ามาในวัดนี้เท่ากันหมด

เพราะ มันเป็นคนเหมือนกัน...จะไม่เท่ากันอยู่ก็ตรงที่ใครจะเป็นคนดีมากกว่าใคร เอ็งจำเอาไว้” หลวงตา
สอนเจ้าหนู ปุ่มก้มกราบรับเอาคำสอนของพระผู้ทรงศีล

(เขมชาติ เทพไชย, 2547 น. 52)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า บุคคลที่มีฐานะสูง ได้รับความเคารพนับถือได้คุ้มครองสิทธิของ
คนชายขอบ ทำให้คนชายขอบได้รับความสนใจจากคนในสังคมมากขึ้น มีโอกาสได้รับความเท่าเทียมเหมือนคนทั่วไป
เห็นได้จากคำพูดของหลวงพ่อบอกเด็กปุ่มว่า ไม่ว่าจะคนไทยหรือชาวเวียดนามอพยพ เมื่อเข้าวัดแล้ว ได้รับความ
เท่าเทียมเหมือนกัน ชาวเวียดนามอพยพก็สามารถขายของในวัดได้เหมือนคนอื่น ทำให้เห็นว่า คนชายขอบได้รับความ
คุ้มครองจากบุคคลที่มีฐานะสูง ทำให้ได้รับสิทธิมนุษยชนเหมือนคนทั่วไป

จากการวิเคราะห์ดังกล่าว สรุปได้ว่า นวนิยายสะท้อนให้เห็นเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคน
ชายขอบ คนชายขอบกลุ่มนักโทษได้รับการคุ้มครองสิทธิเรื่องอาหาร โดยกล่าวว่าทางเรือนจำมีการส่งเสริมสุขภาพ
ผู้ต้องขังโดยปรับปรุงอาหารให้นักโทษมีโอกาสกินอาหารตามความต้องการ คนชายขอบผู้อพยพได้รับการคุ้มครองจาก
บุคคลที่มีฐานะสูง ทำให้ได้รับความสนใจจากคนในสังคมมากขึ้น มีโอกาสได้รับ ความเท่าเทียมเหมือนคนทั่วไป

บทสรุปและอภิปรายผล

นวนิยายทั้ง 6 เรื่องดังกล่าวที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในช่วงปีพ.ศ. 2540-2565 เป็นนวนิยายที่นำเสนอเรื่องราวของ
กลุ่มคนชายขอบ โดยมีตัวละครสำคัญเป็นคนชายขอบที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง เนื้อเรื่องแสดงลักษณะ
ความเป็นคนชายขอบในบริบทที่หลากหลายในสังคมไทยและมีสถานภาพความเป็นคนชายขอบที่แตกต่างกัน จากการ
วิเคราะห์ภาพสะท้อนคนชายขอบในนวนิยายไทย พ.ศ. 2540-2565 ผลการวิจัยพบว่า วรรณกรรมนำเสนอภาพ
สะท้อนด้านสถานภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ คุณธรรมจริยธรรมและสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ ทำให้เห็นสถานภาพ
ของคนชายขอบในบริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นนักโทษ ชวนา และเด็กบ้านแตก เป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้รับความ
สนใจจากรัฐบาล มีปัญหาครอบครัว ถูกคนในสังคมทำร้าย ในบริบทภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์คนชายขอบมีสถานภาพ
เป็นชาวเวียดนามอพยพ และชาวตงที่อาศัยอยู่ในป่าลึก เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาอยู่ในพื้นที่ใหม่ ไม่ได้รับความเท่าเทียม
เหมือนคนในท้องถิ่น และเป็นคนชายขอบที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางของสังคม และในบริบทเศรษฐกิจ คนชายขอบมี
สถานภาพเป็นลูกเรือประมง และพ่อครัว เป็นกลุ่มคนที่ยากจน ใช้ชีวิตยากลำบาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจำแนก
ประเภทคนชายขอบของสุริชัย หวันแก้ว (2558, น. 18-19) กล่าวว่า “คนชายขอบ” เป็นกลุ่มคนที่อยู่ห่างไกลจาก
ศูนย์กลางทั้งในทางภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ในทางภูมิศาสตร์ “คนชายขอบ” มักเป็นกลุ่มคนที่ต้อง
เคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาเดิม ต้องเผชิญกับการแก่งแย่งแข่งขันเพื่อเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในพื้นที่ใหม่ และ
ยังหมายรวมถึงคนที่อยู่ชายขอบพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งโดยไม่ได้เคลื่อนย้ายจากถิ่นฐานเดิม ในทางสังคมและวัฒนธรรม
“คนชายขอบ” เป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมใหญ่ วัฒนธรรมประจำกลุ่มจึงเป็นวัฒนธรรมย่อยที่ไม่ได้รับการยอมรับจาก
ผู้คนส่วนใหญ่ ในทางเศรษฐศาสตร์ คนชายขอบหมายรวมถึงผู้ด้อยอำนาจ เป็นภาวะที่คนไม่มีอำนาจตกเป็นเบี้ยล่าง
ของคนกลุ่มใหญ่ที่มีอำนาจและโอกาสทางสังคมที่สูงกว่า ทำให้คนกลุ่มดังกล่าวกลายเป็นกลุ่มคนชายขอบ จะเห็นได้ว่า
ผลการวิจัยประเด็นด้านสถานภาพค่อนข้างตรงกับแนวคิดการจำแนกประเภทคนชายขอบของสุริชัย หวันแก้ว

ด้านชีวิตความเป็นอยู่ ผู้วิจัยได้พบเห็นสภาพที่อยู่อาศัย อาหารการกิน การทำงาน และการศึกษาของคนชายขอบ คนชายขอบส่วนใหญ่ไม่มีบ้านเป็นของตนเอง มีปัญหาเรื่องอาหารการกิน ทำงานที่ไร้ฝีมือทักษะ ครอบครัวยุคนชายขอบไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการศึกษาของเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ หลิว โกวี่ลิว (2563) เรื่อง ภาพสะท้อนสังคมชนบทไทยในนวนิยายชุด ฟ้าห่มดิน พบว่า วรรณกรรมสะท้อนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมชนบทปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป มีการสร้างบ้านหลังใหญ่ มีกำแพง มีโรงรถ ด้านการศึกษา พบว่า การศึกษาในสังคมชนบทยังไม่ดีเท่าที่ควร แต่คนในชนบทก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของตนเองไว้ได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของภัทรขวัญ ทองเถาว์ (2554) เรื่อง ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน พบว่า คนชายขอบกลุ่มชาวเขาขาดโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากปัญหาความยากจน กลุ่มชาวเวียดนามอพยพคือพลเมืองไร้สัญชาติที่ไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะพลเมืองไทย และกลุ่มผู้ใช้แรงงาน คือคนยากจนที่ไร้ทักษะฝีมือ มีคุณภาพชีวิตต่ำ ผลการวิจัยประเด็นด้านชีวิตความเป็นอยู่ทำให้เห็นว่า วรรณกรรมสามารถสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ ลักษณะ และปัญหาของคนชายขอบดังที่กล่าวถึงในผลงานวิจัยของ หลิว โกวี่ลิว และภัทรขวัญ ทองเถาว์

ด้านคุณธรรมจริยธรรม สะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบขยันหมั่นเพียร ตั้งใจทำงาน เพื่อได้สิ่งที่ตนเองต้องการ มีจิตใจที่เข้มแข็ง ไม่ท้อถอย กล้าต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ และมีความรับผิดชอบ แสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนสร้างมนทัศน์เกี่ยวกับคนชายขอบโดยเน้นที่คุณค่าของความเป็นมนุษย์ และการแสดงออกทางอัตลักษณ์ที่พึงได้รับการเคารพและปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมเสมอกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธนูพงษ์ ลมอ่อน (2557) เรื่อง กำมุริมของ: ความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคม พบว่า การกลายเป็นชายขอบของชาวกำมุริมได้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยชาวกำมุริมเป็นผู้กระทำเพียงฝ่ายเดียว แต่เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีความเหลื่อมล้ำกับกลุ่มอำนาจที่หลากหลายในพื้นที่ ชาวกำมุริมก็พยายามต่อรองกับสถานการณ์ดังกล่าว เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมและความมั่นคงในชีวิตให้กับตนเอง และพยายามที่จะผลิตซ้ำอัตลักษณ์และความเป็นชาติพันธุ์เดิมของตนเองให้เป็นที่ยอมรับ ซึ่งถูกแสดงให้เห็นผ่านทางพื้นที่ของการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมเอกชน เทศกาลปีใหม่กำมุริม

ด้านสิทธิมนุษยชน สะท้อนให้เห็นว่า คนชายขอบถูกละเมิดสิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิทางการศึกษา สิทธิการเดินทาง และถูกล่วงละเมิดทางเพศ ยังสะท้อนให้เห็นการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ เรียกร้องสิทธิทางเศรษฐกิจ สิทธิเรื่องอาหารและสุขภาพ และสิทธิในการมีงานทำ ได้เลือกงานอย่างอิสระ และสังคมมีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ ทำให้ได้รับความสนใจจากคนในสังคมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชฎารัตน์ สุนทรธรรม (2559) เรื่อง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนชายขอบ: ภาพสะท้อนจิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้น พบว่า คนชายขอบมีวิถีปฏิบัติเพื่อให้อยู่ร่วมกับคนส่วนใหญ่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีหรือพยายามดำรงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีที่ตนเองมีอยู่ในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง วิถีทางที่คนชายขอบยืนหยัดเพื่อรักษาศักดิ์ศรีโดยไม่ยอมจำนนต่อการถูกดูหมิ่นเหยียดหยามหรือถูกข่มเหงรังแก คือสร้างพื้นที่ของการขัดขืนเพื่อต่อต้านอำนาจที่ไม่เป็นธรรมและการประกาศความมีตัวตนเพื่อรักษาศักดิ์ศรี ส่วนการถูกลดทอนที่ทำให้พวกเขาไร้แรงต่อสู้ขัดขืนถูกกระทำด้วยวิธีการทำให้เป็น “สินค้า” การกีดกันให้เป็น “คนอื่น” และการลดทอนศักดิ์ศรีโดยลดคุณค่าของความเป็นคนด้วยค่านิยมของสังคม

ภาพสะท้อนคนชายขอบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมสามารถสะท้อนภาพของกลุ่มคนชายขอบเป็น

อย่างดี สอดคล้องกับแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม ดังที่วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2541, น. 197) กล่าวว่า วรรณกรรมประเภทนวนิยายสะท้อนภาพของสังคม คือเรื่องราวของกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันภายใต้ระบบวัฒนธรรมเดียวกัน และสิ่งที่ผู้อ่านได้มองเห็นในนวนิยายเป็นสภาพย่อยสังคมที่นักเขียนอยู่ร่วมจริง นวนิยายเรื่อง คนข้ามฝัน ช่างสำราญ เพื่อนรักริมโขง เด็กชายชาวดง ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาดแสง และเสียงเพรียกจากเทือกเขาบิล็อกตอง จึงเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าต่อสังคม ได้ทำหน้าที่สะท้อนภาพคนชายขอบ ทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นสถานภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ คุณธรรมจริยธรรม และสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ รวมทั้งได้ตระหนักถึงความแตกต่างหลากหลายของผู้คนในสังคม เกิดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจคนชายขอบ จนทำให้วรรณกรรมมีบทบาทและคุณค่าต่อสังคมอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

- 1) ควรศึกษาเรื่องราวของคนชายขอบในประเด็นอื่นในวรรณกรรมไทย เช่น ปัญหาคนชายขอบ
- 2) ควรศึกษาเปรียบเทียบภาพคนชายขอบจากวรรณกรรมไทยและจีน

องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย

ผลงานวิจัยนี้ทำให้เห็นวรรณกรรมนำเสนอภาพสะท้อนคนชายขอบในด้านสถานภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ คุณธรรมจริยธรรม และสิทธิมนุษยชนของคนชายขอบ ทำให้เห็นสถานภาพของคนชายขอบในบริบทที่หลากหลาย เข้าใจว่าคนชายขอบเป็นกลุ่มคนที่ด้อยโอกาส มีความแตกต่างในแง่สังคมและวัฒนธรรม เป็นคนกลุ่มน้อย ไม่ได้รับความคุ้มครองจากรัฐอย่างที่คนอื่น ๆ ได้รับ ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน มีปัญหาด้านการใช้ชีวิต ขณะเดียวกัน นวนิยายยังสะท้อนให้เห็นว่า แม้มักอยู่ในสภาพที่ถูกกดทอนความเป็นมนุษย์ คนชายขอบก็สามารถดำรงอยู่ได้ ขยันหมั่นเพียรช่วยเหลือกัน และพยายามเรียกร้อง สิทธิมนุษยชนของตนเอง ทำให้ได้รับความสนใจจากสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ ยังทำให้เห็นบทบาทและคุณค่าของวรรณกรรมแนวชายขอบที่พิมพ์ตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นไป ผู้เขียนพยายามสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับคนชายขอบที่สอดคล้องไปกับความสำคัญของบริบทสังคม ทำให้ผู้อ่านเข้าใจในเรื่องความหลากหลายของความเป็นมนุษย์ วรรณกรรมแนวชายขอบทำหน้าที่เป็นกระจกส่องสะท้อนวิถีชีวิตของคนชายขอบอย่างเที่ยงตรงตามความเป็นจริง ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัยนี้ทำให้เข้าใจกลุ่มคนชายขอบมากขึ้น เข้าใจความต้องการและปัญหาของคนชายขอบ สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาคนชายขอบ เพื่อช่วยพัฒนาสังคมไทยให้เกิดความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- เกษมชาติ เทพไชย. (2547). เพื่อนรักริมโขง. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย.
- เจษฎากร แซ่ลิ้ม. (2562). ความเป็นชายขอบของบุญรอดในนวนิยายเรื่อง “ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด” ของโบทัน. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัยรำไพพรรณี*, 45-65.
- ชฎารัตน์ สุนทรธรรม. (2559). ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนชายขอบ: ภาพสะท้อน จิตวิญญาณประชาธิปไตยในเรื่องสั้น. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 8 (1) 153-180.
- ชัยเนตร ชนกคุณ. (2555). *ตัวละครชายขอบในวรรณกรรมซีไรต์* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, จังหวัดเชียงใหม่.
- ดนยา วงศ์ชนะชัย. (2542). *วรรณกรรมปัจจุบัน*. พิษณุโลก: สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.
- เดือนวาด พิมวนา. (2546). *ช่างสำราญ*. กรุงเทพมหานคร: สามัญชน.
- ทิมซีเอ็ด. (2562). SE-ED News. SE-ED ชูยุทธศาสตร์ “ร้านหนังสือที่มีสาขามากที่สุดในประเทศ” พร้อมเปิดตัวโครงการ “มีน้อยอ่านมาก” และกิจกรรม “เพื่อน SE-ED” งานที่น่าทำที่สุดในโลกสำหรับวัยรุ่น. ค้นคืนจาก <http://news.se-ed.com/?p=6523>.
- ธนุพงษ์ ลมอ่อน. (2557). กำมุริมของ: ความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคม. *วารสารสังคมศาสตร์*, 26(2), 93-114.
- นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ. (2547). *เทคนิคการสอนคุณธรรมสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โบทัน. (2521). *ผู้หญิงคนนั้นชื่อบุญรอด*. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- ประชาคม ลุณาชัย. (2543). *คนข้ามฝัน*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์.
- ปิ่นหล้า ศิลปาบุตร. (2551). *สถานภาพและบทบาทของตัวละครหญิงในนวนิยายของปิยะพร ศักดิ์เกษม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- เปลี่ยน โคตรชมภู. (2556) *รูปแบบการดำเนินชีวิตในช่วงวันธรรมดาของผู้ที่อาศัยอยู่คนเดียวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล* (ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.
- ภัทรขวัญ ทองเถาว์. (2554). *ภาพคนชายขอบในวรรณกรรมเยาวชน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.
- มาลา คำจันทร์. (2563). *เด็กชายชาวดง*. กรุงเทพมหานคร: กรู๊ฟ พับลิชชิ่ง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2524). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ – ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ละอองดาว จิตต์พิริยะการ. (2562). *หญิงม่าย : ภาพแทนนางเอกชายขอบในนวนิยายไทยร่วมสมัย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- วิทย์ ศิวะศรียนนท์. (2541). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 5) . กรุงเทพมหานคร: ธรรมชาติ.

- สุริชัย หวันแก้ว. (2550). *คนชายขอบ: จากความคิดสู่ความจริง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวรี เอี่ยมลออ. (2564). *ไม่มีฤดูใดอาทิตย์ไม่สาดแสง*. กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์สาส์น.
- เสาวรี เอี่ยมลออ. (2564). *เสียงเพรียกจากเทือกเขาบิ๊อ๊กตอง*. กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์สาส์น.
- สำนักส่งเสริมและประสานงานเครือข่าย สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2545). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชน และพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- หลิว โกวสี่ว. (2563). ภาพสะท้อนสังคมชนบทไทยในนวนิยายชุด ฟ้าห่มดิน. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ*, 15(2), 46-59.
- ชุน ชูเหลย. (2566). ภาพแทนคนชั้นล่างที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง หลังเที่ยงคืน ของ จำลอง ฝั่งชลจิตร. ใน *การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14*. มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่, สงขลา.